

*Шахновська І. І.,**доцент кафедри англійської філології і перекладу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національного авіаційного університету**Загородна Л. Т.,**студентка
Національного авіаційного університету*

УКРАЇНСЬКІ ТА АНГЛІЙСЬКІ ОЦІННІ НЕОЛОГІЗМИ, УТВОРЕНІ НА ТЛІ ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЙ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проаналізовано новостворені лексичні одиниці, які використовуються в медійному дискурсі для висвітлення суспільно-політичних подій в Україні 2022 року. Стаття містить короткий огляд терміну «неологізм» та класифікацію нових лексичних одиниць. В межах неологізмів виокремлюються семантичні інновації, трансномінації та власне неологізми оцінної семантики.

Неологізм визначено як нове за формою або змістом слово, утворене морфологічним або лексико-семантичним шляхом, що має абсолютну або відносну новизну. Невпинний розвиток суспільства, результатом якого є нові явища, предмети, події, зумовлює потребу їх нового найменування. Серед трьох видів неологізмів, найбільш вживаними є семантичні інновації та трансномінації. Рідше зустрічаються власне неологізми. Основними способами виникнення нової лексики є словотвір (афіксація, скорочення, словоскладання, телескопія), розвиток у слова нових значень та лексичні запозичення.

У статті розглянуто також категорію оцінки і досліджено емоційно-оцінний компонент семантики лексичних інновацій. Категорія оцінки визначає комунікативну інтенцію мовця та зміст повідомлення. Вона ґрунтується на протиставленні значень негативної (пейоративної) та позитивної (меліоративної) оцінки. Найбільша кількість досліджуваних неологізмів мають пейоративне оцінне значення, що пояснюється бажанням людей виразити свою позицію та негативне ставлення до війни в Україні. Меліоративним оцінним значенням наділена менша кількість неологізмів. Ці оцінні неологізми виражають позитивні емоції та моменти із життя людей у непростий час. У статті також розглянуто вираження емоційної позитивної та негативної емоційної оцінки неологізмів-словосполучень.

У ході дослідження виявлено велику кількість неологізмів, які вживаються не тільки в традиційних ЗМІ, а в популярних соціальних мережах таких як Twitter, Instagram, Facebook і Telegram. В медійному дискурсі останнім часом натрапляємо не лише на офіційно-ділову лексику, але й на розмовні оцінні слова та висловлювання. Медіа значною мірою сприяють закріпленню лексичної інновації в словнику активного вжитку носіїв мови.

Ключові слова: неологізм, семантична інновація, трансномінація, власне неологізм, категорія оцінки, пейоратив, меліоратив, медійний дискурс.

Постановка проблеми. Поповнення словників мов новими словами є неминучим історичним процесом. Для того, щоб відповідати потребам суспільства, мова постійно збага-

чується новими лексичними одиницями. Процес створення та закріплення в мові неологізмів привертає увагу лінгвістів та мовознавців, які окрім детального вивчення сутності поняття «неологізм», способів його створення та етапів соціалізації, досліджують їх функціонування у мовленнєвій діяльності. Актуальним питанням є визначення функції неологізмів у медіадискурсі, який відіграє важливу роль у формуванні світогляду людей. Мова мас-медіа є досить динамічною і не можна не помітити активність інноваційних процесів у словниковому складі сучасних ЗМІ. У мові медіа спостерігається часте використання слів та висловлювань з оцінним значенням для підсилення ефекту повідомлення на реципієнта. За останні два десятиліття років, особливо за п'ять останніх місяців, відбулося чимало подій, які вплинули на суспільство, внісши певні корективи у його функціонування і спричинивши появу нової оцінної лексики, яка ще не є повністю дослідженою.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблемою неології в різний час займалися Л. Бархударов, В. Заботкіна, Ю. Зацний, В. Карабан, В. Комісаров, О. Селіванова, В. Слепович, Г. Терехова, М. Цвілінг, Р. Берчфільд, В. Гак, Ю. Жлуктенко, І. Андрусак, К. Ковтун, Є. Кубрякова, Л. Омельченко, Т. Пахомова, В. Телія. Питанням лексичних інновацій в медійному дискурсі займалися Л. Чумак, О. Дзюбіна, В. Марьянчик. Категорія оцінності була предметом вивчення багатьох іноземних та вітчизняних лінгвістів та мовознавців, які не тільки ідентифікували засоби вираження категорії оцінки, але й вивчали її різні аспекти. У своїх роботах Н. Арутюнова, О. Вольф, Г. Приходько, Є. Сисоєва, О. Трофимова, Ю. Островська, О. Бессонова, О. Тарасенко описували види оцінних значень та засоби їх вираження. В. Виноградов, В. Телія, О. Вольф, І. Гальперін вивчали зв'язок оцінки з модальністю, а Я. Бойко, Л. Гусліста, М. Крамаренко досліджували особливості функціонування оцінних висловлювань у різних типах дискурсу, зокрема Л. Кудасова і О. Садлівська фіксували функціонування оцінної лексики у науковому дискурсі, І. Онищенко – у публіцистичному, а М. Ягубова – у розмовному.

Метою статті є вивчення оцінної неологічної лексики, утвореної на тлі суспільно-політичних подій в Україні, зокрема функціонування цієї категорії мовних одиниць в англійському та українському медійному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. За О. Селівановою, «неологізм» – це слово чи словосполучення, що використовується мовою в певний період часу для позначення нового або вже

наявного поняття в новому значенні [1, с. 417]. До неологізмів входять лексичні запозичення та словосполучення, що мають відтінок новизни для носіїв мови. В. Заботкіна виділяє три види неологізмів: власне неологізми, трансномінації та семантичні інновації. Власне неологізми в англійській та українській мовах використовуються для позначення зовсім нових для людей предметів, явищ, подій тощо і є абсолютно новими за формою та змістом. Трансномінація позначає нове поняття наявною в мові формою, в той час як семантична інновація задля передання нового відтінку значення використовує нову форму слова [2, с. 39–40].

Серед причин творення нового слова переважають прагматично релевантні чинники. Йдеться про те, що номінація здійснюється людиною першої професії, соціальної і гендерної групи, яка перебуває у певному емоційному стані. Формування нових значень слів, як правило, відбувається в результаті вживання канонічного слова в нетиповому контексті [2].

Неологізм відображає прагнення індивіда до точності та оригінальності. Прагматика нового слова кодує вихідний і унікальний намір мовця, а саме модальність «несподіваність» та «подив», саме тому значна частина неологізмів мають емоційно-оцінне забарвлення. Саме оцінним неологізмам ми надаємо пріоритетну увагу в нашій статті.

В плані змісту виділяють негативну (пейоративну) та позитивну (меліоративну) оцінку. Класифікація емоційної позитивної оцінки передбачає виокремлення таких підтипів: 1) пестливість; 2) захоплення; 3) пустотливість; 4) жартівливість; 5) схвалення, співчуття. Тип емоційної негативної оцінки виражається у вигляді таких оцінок: 1) осудлива; 2) зневажлива; 3) презирлива; 4) лайлива; 5) образлива [3, с. 9]. Оцінне висловлювання вербалізують ставлення людини до ситуації.

Мова завжди є ключем до розуміння дійсності. Різноманітні вітчизняні та іноземні засоби масової інформації почали висвітлювати війну в Україні 2022 року, намагаючись дати можливість людям створити картину реальних подій. Щоб якомога цілісно та точно описати усе, що відбувається в нашій країні, журналісти використовують як стилістично нейтральні, так і стилістично марковані мовні засоби, зокрема неологізми.

Варто зазначити, що у сучасних умовах ЗМІ здійснюють великий вплив на громадянську свідомість, тому мова медіа, що передбачає добір певних слів і виразів є надзвичайно важлива і є об'єктом дослідження сучасних мовознавців та лінгвістів.

Безперечно, війна в Україні вплинула на мову людей. Протягом останніх п'яти місяців такі слова як «війна», «вибухи», «повітряна тривога», «ракет», «смерть», «поранений», «полонений» та багато інших схожих слів, на які раніше можна було натрапити лише у підручниках історії, увійшли в Україну і повсякденне мовлення. Власне неологізмами є нові для звичайних людей назви різної зброї та військової техніки.

Неологізми з'являлися в українській та англійській мові різними шляхами. Щодо типу суспільно-політичних неологізмів, найпоширенішими є семантичні інновації та трансномінації.

Першим прикладом семантичної інновації є слово «спецоперація». Попри постійне вживання російськими політиками, журналістами та звичайними громадянами РФ, слово «спецоперація» набуло нового значення в Україні та інших країнах світу. Щоб показати абсурдність вживання цього слова на позначення усіх дій, що чинять окупанти на території України, в україномовних та англомовних ЗМІ слова «спецоперація»

та «special operation» беруть в лапки. Наприклад: «*Lavrov: 'Special operation' in Ukraine aimed to protect Donetsk, Luhansk republics*» [4]; «*У Кремлі вперше визнали, що «спецоперація» в Україні затягується та готуються до тривалої війни*» [5]. Urban dictionary подає таке значення словосполученню «special military operation»: *the Russian equivalent of "bringing democracy to Iraq"*.

Ще одним словом, що змінило своє значення під час війни в Україні є «орк». Насправді, «орки» – це витвір уяви письменника Джона Толкіна. За його описом, «орки» – це істоти-ординці, схильні до війни, насилля й підлості, позбавленні людських рис і почуттів, окрім злості. Українці почали так називати російських солдатів, тим самим показуючи свій гнів та ненависть. Згодом, це слово почало широко вживатися у ЗМІ. Це можна побачити по заголовках статей популярних українських телевізійних служб: «*Орки завдали ракетного удару в Миколаївській області*» [5]. Окрім, назви «орки», вживаються слово «кацапи», що використовуються замість «російські солдати», а також зневажливе-пейоративне слово «русья».

Цікаво те, що українці створили власний неологізм шляхом суфіксації, додавши до слова «орк» суфікс «-стан», який є складовою назв деяких країн та регіонів, і утворили слово «Оркостан» – батьківщина орків, себто росія. ЗМІ почали також вживати цей оцінний семантичний неологізм у своєму мовленні, наприклад: «*Блогери з Оркостану вимагають компенсації за блокування інстаграму не в росії, а в Цукерберга*» [6]. Окрім назви злісних істот, з книги Толкіна взяла і ще одне слово «Мордор» як синонім до назви ворожої країни «росії». Країна Мордор у книзі Толкіна була чорною країною, осередком сили Чорного Володаря Саурона. Така назва є неологізмом з пейоративним оцінним значенням у мовленні людей по відношенню до росії.

Чорнобаївка, Буча, Гостомель, Ірпінь, Бородянка, Ворзель, Маріуполь, Азовсталь, Мелітополь – усі ці власні назви набули ще одного значення під час війни і їх можна також назвати семантичними інноваціями. Ці слова є не просто найменуванням міста чи промислового підприємства, вони стали асоціюватися з певними подіями. Так, Чорнобаївка (невеличке селище Херсонської області) стала уособленням стійкості та незламної боротьби українців проти російських окупантів, які кілька раз намагалися захопити місто і завжди зазнавали поразки. Згодом, «*Чорнобаївкою*» почали називати українські міста та селища, які декілька раз піддавалися атаці окупантів та все ж безуспішно. Наприклад, ТСН подала новину про протистояння в Мелітополі ось так: «*В Україні з'явилася ще одна «Чорнобаївка». Це – аеродром у місті Мелітополь*» [7]. Англійський мовник подає ще одне слово утворене від назви цього міста – «Chornobaite»/«Чорнобаїти». Цей неологізм наділений пейоративним оцінним значенням і описує людей, які повторюють одну і ту саму помилку, але очікують іншого результату.

Місто Буча Київської області стало асоціюватися із масовими вбивствами, які чинили там російські окупанти. Власну назву міста тепер ЗМІ вживають для позначення іншого міста, де масово загинули мирні жителі внаслідок жорстокості російських солдатів. Заголовок статті «*24 Каналу*» про ситуацію на фронті та перебіг події в окупованій Херсонській області звучить так: «*Нова Буча на Херсонщині, ядерні навчання Росії, зброя для України*».

В англомовних ЗМІ можна ж побачити комбінацію власної назви «*Bucha*» та «*massacre*». Саме така комбінація слів

вживалася ЗМІ задля опису події в м. Буча, щоб наголосити на тому, що це не просто масова гибель людей, а масове звірське вбивство цивільних жителів. Наприклад: *“Bucha massacre worse than feared, new evidence shows”* [8].

Семантичною інновацією є слово «паляниця», яке набуло нового значення і все частіше його можна почути в мові українці зараз. «Паляниця» – це уже не просто слово, що вживається для позначення різновиду українських хліба, а є словом-паролем. Саме це слово видає росіян, які взагалі не володіють українською мовою, оскільки їм важко вимовити комбінацію пом’якшених звуків із твердими. В українських ЗМІ говорять: *«Пароль «паляниця» свідчить про генетичний код українців і веде Україну до перемоги»* [7].

Схожим паролем є неологізм «поребрик», яке в Україні набуло популярності в 2014 році. В Україні слово «поребрик» майже не вживається, тому коли бойовики в Луганській та Донецькій області говорили це слово, одразу ставало зрозуміло, що це російський солдат. Українці згодом почали глузувати із цього і придумали нову назву росії – «запоребрик».

Війна в Україні «оживила» лексику Другої світової війни. Так, з екранів телебачення та на вулиці можна почути слова «фашизм», «нацист», «окупант», «колоборант», «геноцид», «гауляйтер», «ленд-ліз». Ці слова існували раніше, тільки зараз знову набули широкого вжитку і дещо змінили своє значення.

Президент України зазначив, що саме «ленд-ліз» – слово, яке відображає 100 днів боротьби, сто днів дипломатії, сто днів підтримки [9]. Закон про ленд-ліз для України президент США символічно підписав 9 травня. Промовиста дата відсилає нас до аналогічної програми, яка діяла в роки Другої світової війни. В англійській та українській ЗМІ це слово також активно використовується, наголошуючи на важливості даної програми, наприклад: *“Zelenskyy thanks Biden for reviving Lend-Lease Act; historic step to win Ukraine war”* [7]; *«Військовий експерт прокоментував важливість ленд-лізу для української армії»* [9].

Протягом війни з’явилися слова нові за формою для позначення уже відомих понять, тобто транснамінації. Такі слова є так звані «інноваційні» синоніми до уже існуючого слова. Прикладом є неологізм «Бандера-смузі». Так, у коктейлів Молотова з’явилася нова назва. Знаючи, що Бандера – це страх усіх росіян, українці назвали саморобну домашню зброю «Бандера-смузі» або «бандеросмузі». ЗМІ зазначали про це так: *«Мирні жителі формують загони самооборони. Готують «смачні коктейлі» для загарбника – бандеросмузі»* [4].

Ще один приклад транснамінації в українській мові є слово «ерефія». Слово створене з аббревіатури «РФ». Таке вживання слова замість повної назви сусідньої країни є зневажливим і містить в собі пейоративне оцінне значення. Наприклад: *«Стало відомо чому в ерефії війну називають спецоперацією»* [10].

Один із шляхів виникнення неологізмів є перехід власної назви у загальну. «Macronite»/ «Макроніти» означає бути дуже стурбованим чимось, але в той же час нічого не робити, щоб допомогти або змінити ситуацію. Слово утворене від прізвища президента Франції «Макрон»/ «Macron», який дуже обережний у свої діях щодо війни росії проти України і не готовий на рішучі вчинки. У слові виявлено пейоративне оцінне значення, що виражає осуд з боку українців. Прізвище ще одного політика стало коренем новоутворення «Shoignuing»/ «Шойгувати». Слово означає вдавати вигляд і описувати події так, що все йде по плану, хоче насправді все жахливо. Із негативною

оцінкою є слова «Native»/«Натівець», що означає особу, яка не виконує своїх обіцянок, а також «gauleiter»/«гауляйтер» – особа призначення кремлем керувати окупованими українськими містами. Меліоритивним оцінним неологізмом є «tractor troops»/«тракторні війська», що описує захоплення українськими фермерами, які використовували свою техніку для буксирування ворожої.

Неологічними можуть бути не тільки слова та словосполучення, але й певні вирази, синтаксичні конструкції, вигуки та гасла. Неологічним є вираз *“Be brave like Ukraine”*. Рекламна компанія Bada Agency розробила кампанію присвячену сміливості як новому бренду України. Білборди з таким надписом можна побачити у більше 140 містах світу, включно у самому серці Нью-Йорка – на Times Square.

Українське вітання та національне гасло «Слава Україні – Героям Слава!» стало неологічним для більшості країн світу. *“Slava Ukraini – Heroym Slava!”* або переклад англійською *“Glory to Ukraine – Glory to Heroes”* звучало звідусюди: під час промов відомих політиків, футбольних матчів, ринкових поєдинків, на головні сцені Євробачення в Італії. Найпопулярнішими твітами стали такі гасла як *“NATO close the sky”*, *“Stop War”*, *“No to War”*, *“Stand with Ukraine”*, *“Save Ukraine”*, *“Save Mariupol”*, *“Save Azovstal”*.

Окрім семантичних інновацій та транснамінацій, українська та англійська мови поповнилися низкою власне неологізмів, утворених морфологічним шляхом. Так, термін «рашизм» – штучно створений комбінацією англійського слова russia («раша») і «фашизм», що відображає ідеологію путінської росії і звірства, що чинять в Україні окупанти. Слово увійшло у вжиток простих українців, а також активно використовується в медіапросторі Європи та США. Словник “Urban dictionary” також містить це слово та похідне від нього “rushisti” і наводить таку дефініцію цих слів: *“Russism is a form of fascism, with disdain for liberal democracy and the western parliamentary system. Its extreme nationalism originated in the perceived greatness of the former USSR. It embraces a cult of violence against everyone not identified Russian. The Rushisti aim to unite all Russian living in historically USSR territory, as well as gain additional lands for expansion”* [11].

Urban dictionary зафіксував появу ще одного неологізму пов’язаного з війною в Україні – “Ukrained”. Словник пропонує таке визначення дієслова “to be Ukrained” – *“when you are Russia and you invade a country and the response is humiliation on a global forum; to be defeated because of the underestimation of a foe.”* Наводяться такі приклади: *“Russia has been ukrained in 2022”* [11].

В обох мовах можна виокремити слово, яке почало активно використовуватися – «руссофобія»/“russophobia”. Наприклад: *«Шалена руссофобія, пекельні санкції Заходу та НАТО: глави країн ОДКБ провели зустріч до ювілею організації»* [12]; *“Russophobia: putin blasts West says ‘Sanctions obsession’ will hurt West more”* [13]. Утворене за допомогою компонента «руссо»/“russo” та суфікса «-фобія»/“-phobia”, це слово означає зневажливе, вороже, неприязне відношення до росіян через їхні дії.

Префіксальний спосіб творення слів використаний у таких неологізмах, як «декомунізація», «дерусифікація», «деколонізація», «денацифікація». Вони утворені додаванням префікса «де-», що вказує на видалення, скасування, усунення чого-небудь. У ЗМІ можна натрапити на такі приклади їх вживання:

«Декомунізація та дерусифікація: які пам'ятники демонтували на Полтавщині з початку вторгнення» [12]; «Денацифікація» росіян: в Латвії кумедно розправилися з кацапом, який махав на вулиці триколомом» [13].

Висновки. Таким чином, основна група неологізмів, що з'явилася у англійській та українській мовах останнім часом, відносяться до семантичних інновацій та трансномінацій. Їх значення є переосмисленням уже відомого поняття, а метою створення – прагнення до оригінальності та підкреслення різного роду емоційно-оцінних відтінків того чи іншого поняття чи предмета. Низка новотворів є результатом «оживання» лексики Другої світової війни. Таку лексику попри неабсолютну новизну варто вважати неологічною для XXI ст., оскільки слово потрапляє у новий контекст, де розвиває нові відтінки значення.

Перспективою дослідження є вивчення передумов появи нових слів, та окреслення прагматичного контексту їхнього використання.

Література:

1. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 711 с.
2. Дзюбіна О. І. Типологічні принципи класифікації неологізмів у сучасній англійській мові. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 33. С. 38–40.
3. Мураховська, О. М., Тесля, В. А. Емотивно-оцінна лексика репрезентації образу України в німецькомовній пресі: кваліфікаційна робота освітнього ступеня «магістр». Черкаси, 2020. 71 с.
4. The Latest News, News Today, Breaking News, India News and Current News on Politics, Bollywood and Sports. Republic World. URL: <https://www.republicworld.com/> (дата звернення: 27.07.2022).
5. 5 Канал. URL: <https://www.5.ua> (дата звернення: 25.07.2022).
6. Волинські новини, незалежна громадсько-політична газета «Волинь». URL: <https://www.volyn.com.ua> (дата звернення: 15.07.2022).
7. Радіо Свобода Україна – новини, ексклюзиви і перевірені факти. URL: <https://www.radiosvoboda.org> (дата звернення: 22.07.2022).
8. Breaking News headlines today from the Middle East Israel and Worldwide – I24NEWS. I24news. URL: <https://www.i24news.tv/en/news> (дата звернення: 24.07.2022).
9. Інформаційне агентство АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/24/vijskovuj-ekspert-prokomentuvav-vazhlyvist-lend-lizu-dlya-ukrayinskoji-armiyi/> (дата звернення: 20.06.2022).
10. Військовий портал Defense Express – все про військову справу. URL: https://defenceua.com/minds_and_ideas/stalo_vidomo_chomu_v_erefiji_vijnu_nazivajut_spetsoperatsijeju-6983.html (дата звернення: 20.07.2022).
11. Urban Dictionary. URL: <http://www.urbandictionary.com/> (дата звернення: 18.06.2022).
12. Сітнікова І. «Шалена русофобія», пекельні санкції Заходу та НАТО: глави країн ОДКБ провели зустріч до ювілею організації | Громадське телебачення – Останні новини дня, всі надзвичайні новини в Україні. URL: <https://hromadske.ua/posts/shalena-rusofobiya-pekelnii-sankcii-yi-zahodu-ta-nato-glavi-krayin-odkb-proveli-zustrich-do-yuvileyu-organizaciyi> (дата звернення: 24.06.2022).
13. Russian President Vladimir Putin says sanctions triggering global crisis. India Global News. URL: <https://in.glbnews.com/05-2022/1425917085/> (дата звернення: 15.07.2022).

Shakhnovska I., Zahorodna L. Ukrainian and English evaluative neologisms coined against the background of political events in Ukraine

Summary. The article analyzes newly coined lexical units used in media to cover social and political events in Ukraine in 2022. The article contains a brief overview of the term “neologism” and the classification of new lexical units into semantic innovations, transnominations and proper neologisms.

A neologism is defined as a new word in a form or content, created morphologically or lexically-semantically and being absolutely or relatively new. The continuous development of society, which results in new phenomena, objects, and events, determines the need for their new names. Among mentioned three types of the neologisms, semantic innovations and proper neologisms are the most commonly used. Less common are transnominations. The main methods of emergence of neologisms is word formation (affixation, reduction, word composition, linguistic contamination), the lexical-semantic method, and lexical borrowings.

In addition, the article considers the category of evaluation and studies an emotional and evaluative component in lexical innovations. The evaluation category determines the speaker’s communicative intention and the content of the message. It is based on the opposition of the values of negative (pejorative) and positive (meliorative) assessment. The largest number of neologisms studied have a pejorative evaluative meaning, which is explained by the desire of people to express their negative attitude to ongoing war. A smaller number of neologisms has a meliorative evaluation value. These evaluative neologisms express positive emotions and moments from people’s lives in such challenging times.

The article also examines the expression of emotional positive and negative assessment at the level of phrases. The study found a large number of neologisms that are used not only in traditional media, but also in popular social networks such as Twitter, Instagram, Facebook and Telegram. Media discourse attracts evaluative phrases and new words. Media undoubtedly influence the consolidation of lexical innovation in the active vocabulary of native speakers.

Keywords: neologism, semantic innovation, transnomination, proper neologism, evaluation category, pejorative, meliorative, media discourse.